

КОЛОМІЯ — місто обласного значення Івано-Франківської області, райцентр. Знаходиться на р. *Прут* (притока *Дунаю*), за 65 км від обл. центру. Площа 41,1 км². Насел. 61 989 осіб (2001, складає 97,9 % до 1989), переважно українці, є також росіяни (5,01 %), поляки, євреї, білоруси. Залізнич. і автомобіл. вузол. Існує низка версій щодо походження назви міста: від сполучення іменника «коло» (колесо) та дієслова «миє» (мити, обмивати); від слова із серб. і хорват. мов «коломиє» (глибока вибоїна, наповнена водою); від чол. імені Коломий; від колиш. назви р. Прут (Мий — «коло Мия») та ін. К. відома від серед. 13 ст. як центр видобування солі. Виникла як залога-фортеця. 1507 К. вже була позначена на європ. картах. У 15–16 ст. за К. вели боротьбу королі Польщі та господарі Молдови й Волощини. У 16–17 ст. зазнала знач. руйнувань під час татар. і турец. нападів. Перебувала в межах Хорват. держави, Галиц.-Волин. князівства, Польс. королівства (1349–1569 з перервами), Речі Посполитої (1569–1772). У 1395 польс. король Владислав II Ягайло надав К. герб. 1405 вона отримала Маґдебур. право. Упродовж 15–17 ст. виникли 9 ремісн. цехів, що об'єднували 14 спеціальностей (кравці, шевці, ковалі, слюсарі, мечники, кушнірі, римарі, сідлярі, пекарі, різники, бондарі, гарбарі, гончарі, аптекарі). 1613 коломиєць Ф. Горбаш привів до міста загін козаків, які визволили його та встановили на короткий час укр. владу. Жит. брали участь у Визв. війні під проводом Б. Хмельницького. У 2-й пол. 17 — на поч. 18 ст. побл. К. діяли загони опришків. 1745 тут поховано останки провідника руху карпат. опришків О. Довбуша. Після 1-го поділу Польщі 1772 — у складі Австрії (від 1867 — Австро-Угорщина). До 1781 — повіт. центр. 1811 створ. Коломий. округу (циркул). Австр. уряд на околицях міста заклав нім. колонії: Маріягільф (1811), Баґінсберг (1818), Славіц (Славці; 1833), Вінцентівка (1833), Розенгек (1866), Флеберґ (1892). За новим адм.-територ. поділом Австрії 1853 Королівство Галичина і Володимирія поділяли на 2 обл. (краї). Львів. обл. мала 12 округ, зокрема й Коломийську, до якої належало 9 повітів. 1778 вже існувала євр.-нім. школа, від 1811 функціонувала Гол. окружна школа. Під час т. зв. Весни народів 1848 тут створ. Окружну Руську раду, Нар. гвардію під синьо-жовтим стягом і розроблено укр. військ. команди, відкрито одну з перших у Галичині публіч. б-к, місц. аматори відіграли перші в Галичині вистави українською мовою. У серед. 19 ст. розпочався розквіт міста: 1861 відкрито г-зію, 1864 — першу світську укр. друкарню, 1864 засн. першу укр. громад. ор-цію — братство св. архістратиґа Михаїла; у вересні 1866 через місто почав курсувати потяг Львів-Чернівці; 1869 введено в експлуатацію ф-ку машин «Л. Біскупський та син»; 1875 відкрито гончарну, 1894 — дерев. промислу, 1903 — шевську школи. 1880 відбулися 2 резонансні виставки: етногр. і госп.-пром.; 1912 — виставка домаш. промислу. 1912 працювали бл. 10 великих підприємств. 1914 встановлено погруддя Т. Шевченка, яке того ж року зруйнували рос. війська. На поч. 20 ст. у місті перемогу над москвофіл. уподобаннями здобув радикал. рух. У цей час розгортало активну діяльність укр. пожежно-руханк. товариство «Січ» на чолі з адвокатом і парламентарем К. Трильовським. Від 1864 виходила україномовна світська г. «Голось народный», 1871–1912 — г. «Руска рада». 1864–1914 в різні роки тут друкувалося 29 укр. часописів. Під час 1-ї світової війни — у зоні бойових дій. 1918–19 — у складі ЗУНР, центр округи. У К. сформовано 24-й полк ім. Гетьмана П. Дорошенка, 36-й полк ім. Гетьмана І. Мазепи, 2-й гармат. полк, кінну сотню ім. Ю. Федьковича, Гуцул. курінь УГА. 1919–39 — у складі Польщі, від 1939 — УРСР. У К. до 2-ї світової війни мешкали поляки, німці, значна євр. громада (1900 — понад 16 тис., 1919 — бл. 19 тис., 1939 — 15 тис. осіб). 1921 відкрито першу на Гуцульщині та Покутті муз. школу, 1926 — торг. школу. У К. виникла ідея видання першої укр. енциклопедії — *Української Загальної Енциклопедії*, з цією метою тут був створений оргкомітет. У міжвоєн. період активно працювали укр. товариства «Просвіта», «Сільський господар», «Каменярі», Союз українок, Пласт, організації різних партій, зокрема УНДО, УСРП, УВО, ОУН. 1925–39 виходив найпопулярніший журнал для укр. жіноцтва «Жіноча доля». Від 1940 — райцентр. 3 липня 1941 місто захопили угор. війська. Від 10 серпня 1941 до 28 березня 1944 — під нім.-фашист. окупацією. Гітлерівці знищили майже все євр. насел. міста та багатьох укр. націоналістів. У період СРСР жит. зазнали сталін. репресій. Існував 21-й (Коломийський) тактич. відтинок «Гуцульщина» УПА. До серед. 1950-х рр. діяло підпілля ОУН. 1990 відбувся Всесвіт. собор духов. України. 1858 у місті мешкало бл. 16 тис., 1880 — 23 тис., 1897 — 33,9 тис., 1912 — 43 тис., 1939 — 44,5 тис., 1959 — 31,3 тис., 1979 — 52,1 тис., 1991 — 65,7 тис., 2006 — 61 тис. осіб. У 1970–90-х рр. пром. потенціал був представлений 25-ма підприємствами та філіями, кількома буд. організаціями.

Гол. підприємства: «Карпатські візерунки», *Коломийський завод сільськогосподарського машинобудування («Коломиясьільмаш»)*, Коломийський завод комплектних розподільчих пристроїв, «Електрооснастка», хлібокомбінат, сиророб., пивовар., металовиробів і деревооброб. заводи, ткац., взуттєва, гардинна та швейна ф-ки. Наприкінці 1990-х — на поч. 2000-х рр.

Гол. підприємства: «Карпатські візерунки», *Коломийський завод сільськогосподарського машинобудування («Коломиясьільмаш»)*, Коломийський завод комплектних розподільчих пристроїв, «Електрооснастка», хлібокомбінат, сиророб., пивовар., металовиробів і деревооброб. заводи, ткац., взуттєва, гардинна та швейна ф-ки. Наприкінці 1990-х — на поч. 2000-х рр.

більшість з них занепала або перепрофілювалася. Працюють Коломий. заводоуправління буд. матеріалів, лісокомбінат, «Колопапір», «Тенмарк» і «ЮМАС». Переважає дрібне пром. виробництво, діє низка суб'єктів малого підприємництва. У К. — мед. коледж, пед. коледж Прикарпат. університету, політех. коледж Нац. університету «Львівська політехніка», екон.-правовий коледж Київ. торг.-екон. університету, індустр.-пед. технікум, профес. училище № 14, профес. ліцей сфери послуг, приватні коледжі права і бізнесу, комп'ютер. наук, інститут упр. природ. ресурсами, інститут Прикарпат. університету; 8 заг.-осв. шкіл, природн.-матем. ліцей, навч.-вихов. комплекс, г-зія, 12 дошкіл. навч. закладів; Будинки дит. і юнац. творчості, станція юних техніків, навч.-вироб. центр творчості учнів. молоді, муз. студія, 2 ДЮСШ; [Коломийський обласний український драматичний театр ім. І. Озаркевича](#), [Коломийський музей історії міста Музей](#), [Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського](#), [«Писанка» Музей](#), краєзнавчий музей «Просвіта», центр-музей гумору «Весела оселя», Нар. дім, 2 муз. школи, художня школа ім. Я. Пстрака, 4 б-ки для дорослих, 3 б-ки для дітей, бібліотека для юнацтва; центр. рай. лікарня, центр. дит. лікарня, полог. будинок, інфекц. лікарня, фтизіопульмонолог., шкірно-венерол. і онкол. диспансери, стоматол. поліклініка, центр здоров'я, лікув.-діагност. центр, СЕС, вузл. лікарня; 5 готелів. ЗМІ: ТРК «Нове телебачення краю», газети [«Вільний голос»](#), [«Коломийська правда»](#), [«Коломийський вісник»](#), [«Коломийські вісти»](#), «ЗР-інформ» та ін. Є 2 ботан. пам'ятки природи місц. значення (Горіх сірий і Магнолія) та 3 парки: ім. К. Трильовського (закладений у 1-й пол. 19 ст.; пам'ятка садово-парк. мистецтва місц. значення), ім. Т. Шевченка (або «Студентський») та «Молодіжний». Функціонують нар. театр поезії «Орфей», нар. самодіял. ансамбль танцю «Покуття», нар. симф. оркестр, нар. самодіял. театр, нар. самодіял. хор «Просвіта», нар. вокал. ансамбль «Серпанок» Нар. дому, фольклор. оркестр «Музика Карпат», нар. оркестр нар. музики «Гуцулія» муз. школи № 1, нар. хор міськрай. товариства «Просвіта», нар. камер. хор «Камертон» пед. коледжу. Від 1987 у К. проводять Муз. фестиваль ім. А. Кос-Анатольського, від 1989 — фольклор. фестиваль [«Коломийка»](#); 2000 і 2006 проходив [Гуцульський фестиваль](#). Від 1996 виходить багатотомна «Енциклопедія Коломийщини» (до 2011 — 8 томів-зшитків), від 2008 — сер. «Коломийська бібліотека» (на 2011 — 10 книжок). Реліг. громади: 10 — УГКЦ, 5 — УПЦ КП, 2 — УПЦ МП, 1 — РКЦ, 1 — юдеїв, 6 — протестантських. У К. — центри Коломий.-Чернів. єпархії УГКЦ і Коломий. єпархії УПЦ КП. Виявлено поселення липец. культури, доби раннього заліза, періоду культури карпат. курганів, ранніх слов'ян (3–4 ст.), культури праз. типу, епохи пізнього середньовіччя, доби Київ. Русі (10–11 ст.) і періоду Галиц.-Волин. держави (11–14 ст.; 12–13 ст.), слов'ян. городище з дитинцем, могильник періоду культури кар-

пат. курганів, курган рим. часів. На поч. 19 ст. археол. пам'ятки тут досліджували історики й етнографи З. Доленга-Ходаковський, Б. Януш, у 20 ст. — Я. Пастернак, М. Смішко, Т. Сулімирський, І. Свешников, Б. Василенко, Б. Томенчук, Л. Вакуленко, Л. Микитенко, Л. Крушельницька, В. Конопля, О. Приходнюк. Археол. знахідки з К. зберігаються в музеях Варшави, Кракова, Відня, у Львів. істор. музеї, коломий. музеях. Пам'ятки архітектури: церква Благовіщення («Монастирок», 1587; нац. значення; належить УПЦ МП, зазнала суттєвих змін) і дзвіниця (18 ст.), костел св. Панни Марії (1775, відбудова 1830–95; нині греко-католич. церква св. Йосафата Кунцевича), кафедр. собор св. архістратита Михаїла (1855–73; УГКЦ), повіт. староство (1860; нині адм. корпус центр. рай. лікарні), залізнич. вокзал (1866), ратуша (1877; нині міська рада), повіт. рада (1891; нині музей історії міста), щаднича каса (1892; нині Нар. дім), скарбничий уряд (фінанс. і податк. упр., 1897; нині заг.-осв. школа № 9), єзуїт. костел (1898; нині костел св. Ігнатія Льойоли), Нар. дім (1901; нині музей нар. мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського), гімназія (1875–1901; нині заг.-осв. школа № 1), монастир-школа сестер урсюлянок (1907; нині гімназія ім. М. Грушевського), гол. окружна школа (1-а пол. 19 ст.; нині центр зайнятості та міський пенсій. фонд). Встановлено пам'ятники Т. Шевченку, М. Грушевському, Мирославу Ірчану, С. Бандері, К. Трильовському, А. Міцкевичу, воїнам-афганцям, борцям за незалежну Україну, меморіал рад. воїнам, які загинули під час визволення К. від нім.-фашист. окупантів, статую Божої Матері «За щасливе повернення з фронтів війни, тюрем, концтаборів». Є понад 40 мемор. і пам'ят. дощок, зокрема М. Шашкевичу (1911) та І. Франку (1926). Низка науковців пов'язує назву пісен. і муз. жанру та танцю коломийка з К. Серед видат. уродженців — історик, соціолог, журналіст [В. Кайє-Кисілевський](#), історик *І. Монолатій*, історик, публіцист, журналіст *Б. Осадчук*, біохімік [Я. Баб'юк](#), математик [Р. Бобрик](#), хімік [Б. Гришук](#), фахівець у галузі механіки *П. Лепіхін*, фізик *В. Стріха*, лікар-ендокринолог *В. Паньків*, лікар-фізіотерапевт, курортолог *О. Роздільська*, лікар-педіатр *М. Фішер-Слиж*, брати лікар-терапевт [Богдан-Зиновій](#), поет, перекладач, літ. критик, художник, мистецтвознавець [Святослав Гординські](#) та їхня сестра піаністка [Д. Гординська-Каранович](#), історик, громад.-політ. діяч, один із чільних чл. ОУН [З. Книш](#); письменниця, журналістка [О. Бабій](#), громад. діяч, публіцист, письменник [К. Кахникевич](#), громад. діяч *Й. Кобринський*, брати поет, перекладач, літ. критик, мистецтвознавець, графік [Іван](#), прозаїк, перекладач [Тарас](#) і їхня сестра лікар-дерматовенеролог, культурно-громад. діячка, публіцист [Володимира Крушельницькі](#), поетеса *Н. Стефурак*, громад. діяч, публіцист, письменник *Є. Яворівський*, громад.-політ. діяч *А. Фіголь*, громад.-культур. і спорт. діяч *С. Ґеник-Березовський*; художники [Ю. Арсенюк](#), [Б.-І. Божемський](#), [В. Дувірак](#), *М.*

Сельська, художник-модельєр **Н. Андрусак**, майстриня гобелена, графік, живописець **М. Базак**, живописець, дизайнер **М. Гнатюк**, майстер худож. кераміки **О. Білоскурський**, художниця декор.-ужитк. мистецтва, мистецтвознавець **К. Каркадим**; композитор, музикознавець, громад.-культур. діяч **В. Витвицький**, музикознавці **С. Павлишин**, **Л. Грабар**, **Я. Якуб'як**, **Я. Луканюк**, композитор, піаніст, музикознавець **О. Козаренко**, диригент, композитор **Л.-М. Гладилевич**, композитор, нар. арт. УРСР **А. Кос-Анатольський**, піаніст, засл. арт. УРСР **Ю. Кречковський**, композитор, фольклорист, засл. діяч мистецтв України **В. Павліковський**, режисер, засл. діяч мистецтв РФ і України **М. Лукавецький**, актор, театр. діяч **А. Нижанківський**, актриса, засл. арт. України **Г. Талалай**; євр. віолончеліст **Е. Фоєрман** і кіноактор **А. Гранах**, польс. науковці **Е. Вайгель**, **Р. Левицький**, **З. Горбовий** та **Г. Цьолкош-Лупінова**, актор **Є. Новак**, співачка **О. Табачник**, культ.-осв. діяч **Я. Гоф-фман**, англ. арх. **Я. Шелепета**; громад.-політ. і військ. діяч **Я. Білоскурський**, військ. діячі **Я. Біберович** і **М. Білоскурський**; учасниця нац.-визв. руху **К. Зарицька**, сотник УСС **О. Левицький**, сотник УГА **Р. Левицький**; дипломати **І. Довганюк** та **О. Тимофіїв**; тенісист **Л. Чайківський**, гандболіст **В. Гасій**, боксер **А. Федчук**. Із К. пов'язані життя та діяльність **І. Франка** та його сина педагога, письменника **Петра**, письменників **І. Озаркевича** (19 ст.), **М. Павлика**, **В. Стефаника**, **Марка Черемшини**, **І. Зубенка**, **М. Матіїва-Мельника**, **Мирослава Ірчана**, **А. Чайковського**, **Ю. Шкрумеляка**, **Ірини Вільде**, **П. Козланюка**, **Р. Іваничука**, **Д. Павличка**, **Т. Мельничука**, **В. Герасим'юка**, **М. Андрусяка**, громад.-політ. діячки, публіциста **О. Кисілевської**, композитора, скрипаля, нар. арт. України **П. Терпелюка**, акторки, засл. арт. України **О. Затварської**, кіноактора **В. Симчиша**. У К. 1485 господар Молдови **Штефан Великий** присягав на вірність королю Польщі **Казимиру IV Ягеллончику**, а 2002 відбулася зустріч прем'єр-міністрів України та Польщі **А. Кінаха** та **Л. Міллера**. У місті перебували імператор Австро-Угор. імперії **Франц-Йосиф I** (1851, 1880), престолонаслідник, згодом — імператор (останній) Австро-Угор. імперії **Карл I** (1912, 1914), керівники

Польс. держави **Ю. Пілсудський** (1922), **І. Мосціцький** (1937), **Е. Ридз-Смігли** (1939), рад. парт. і держ. діяч **М. Хрущов** (1939).

Рекомендована література

1. Над прутом у лузі... Коломия в спогадах. Торонто, 1962;
2. Коломия й Коломийщина: Зб. споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988;
3. Андріїшин С. Місто над Прутом // Коломия: Фотонарис. Уж., 1991;
4. Грабовецький В. Історія Коломиї: З найдавніших часів до початку XX ст. Коломия, 1996. Ч. 1;
5. R. Brykowski. Kołomyja. Jej dzieje, zabytki // Zabytki kultury polskiej poza granicami kraju. Warszawa, 1998. Zeszyt 2;
6. Монолатій І. Коломия в часи ЗУНР. Коломия, 2001;
7. Андріїшин С. Коломия 1939–1941. Коломия, 2003;
8. Коломия з минулого в сьогодення. Коломия, 2005;
9. Васильчук М. Силуети: коломиєзнавчі тексти. Коломия, 2006;
10. Савчук М. Коломия – місто. Ів.-Ф., 2008;
11. Коломия й Коломийщина. Т. 2. Коломия; Філадельфія, 2008;
12. Вайгель Л. Нарис про місто Коломию / Пер. з польс. Коломия, 2008;
13. Монолатій І. Цісарська Коломия 1772–1918. Ів.-Ф., 2010;
14. Коломия. Kolomea // Ї. 2010. № 62;
15. Андріїшин С. Коломия у міжвоєнний період 1919–1939. Коломия, 2010;
16. Топографія історична. Коломия [передрук праці з 1865–66 рр.]. Коломия, 2011;
17. Нагірний В. Недавні історії давнього міста: 770-річчю першої згадки про Коломию присвячено. Коломия, 2011.

М. В. Савчук

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Коломия / М. В. Савчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-4169>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).